

APLINKYBINIO LIETUVIŲ KALBOS PADALYVIO VERTIMAS Į ANGLŲ KALBĄ

D. TEKORIENE

Vertimo procesas yra galimas dėl dvipusiško kalbinių ženklų charakterio: verčiant keičiasi tik išraiška, o turinys palieka tas pats. Todėl vertimo teorija turi būti kuriama, remiantis semantine gretinamųjų kalbinių faktų medžiaga, t. y. einant nuo turinio prie formos. Sprendžiant klausimą, kaip kuri nors verčiamosios kalbos (source language) gramatinė forma yra perteikiama vertimo kalboje (target language), pirmiausia reikia nustatyti šios gramatinės formos semantinį turinį ir jo struktūrą. Žodis ir bet kuri jo gramatinė forma yra leksinis-gramatinis vienetas, kurio semantikoje skiriame leksines ir gramatines reikšmes. Abi šios reikšmės papildo viena kitą, tačiau kuri iš jų laikytina pagrindine, vis dar lieka ginčytinas klausimas. Verčiant, abiejų šių reikšmių lyginamasis svoris kinta priklausomai nuo konteksto arba kai kurių ekstralingvistinių faktorių: į pirmą vietą gali išskilti tai viena, tai kita reikšmė, arba jos gali būti visiškai lygiavertės.

Lietuviškojo padalyvio semantikoje skiriamos:

1. Leksinės reikšmės.

2. Absoliučios gramatinės reikšmės, nusakomos nepriklausomai nuo jo santykio su kitomis sakinio dalimis:

A. Antrinio (šalutinio) veiksmo reikšmė. Ji sąlygoja tai, kad padalyvines konstrukcijas netikslu būtų versti į anglų kalbą, pavyzdžiui, savarankišku arba pagrindiniu sakiniu.

B. Vienalaikiško-ankstyvesniojo veiksmo reikšmė pagrindinio veiksmo atžvilgiu. Pastaroji reikšmė turi dvi atskiras išraiškos formas — esamojo ir būtojo kartinio laiko padalyvius. Esamojo ir būtojo kartinio laiko padalyvio formų priešpastatymas remiasi ne laiko kategorija, bet vadinamąja koreliacijos kategorija, kuri gana plačiai pasireiškia visoje lietuvių kalbos veiksmožodžio sistemoje¹.

¹ Plg. A. И. Смирницкий, Перфект и категория временной отнесенности, „Иностранные языки в школе“, 1955, № 2; А. И. Смирницкий, Морфология английского языка, 1959, p. 274–316; Е. Н. Аксютинa, Единая система глагола и комплексный путь обучения грамматике, „Иностранные языки в школе“, 1958, № 5. В. Ilyish, The Structure of Modern English, M. – L., 1965, p. 98–100, 136.

3. Santykinės gramatinės reikšmės, išskiriamos remiantis padalyvio santykiais su kitomis sakinio dalimis, t. y. įvairių sakinio dalių reikšmės (aplinkybių — laiko, būdo, priežasties, sąlygos, palydinčiųjų aplinkybių, mišriosios, — suvestinio veiksnio, papildinio reikšmės). Šios reikšmės yra būtina padalyvio semantikos dalis, kuri turi būti perteikiama vertimo kalboje, todėl padalyvio vertimo atvejus reikia nagrinėti tiksliai kontekste.

Verčiant iš vienos kalbos į kitą, svarbu yra teisingai suvokti nurodytųjų reikšmių sąveiką, jų aktualumą kontekste ir rasti atitinkamas jų išraiškos priemones vertimo kalboje. Tačiau vertimo priemonių pasirinkimas, išlaikant nepakitusią informaciją, nėra visiškai irrelevantiškas dalykas, kaip, pavyzdžiui, teigia L. S. Barchudarovas². Galutinis vertimo variantas turi perduoti ne vien tik prasminį turinį, bet ir įvairius ekspresyviuosius stilistinius teksto atspalvius. Svarbu yra neišleisti iš akių funkcinio stiliaus, kuriame pavartota verčiamoji padalyvinė konstrukcija, ypatybių, nes įvairūs funkciniai stiliai skiriasi vienas nuo kito ne tik leksinio arsenalo ypatybėmis, bet ir sintaksinių išraiškos priemonių pasirinkimu ir jų panaudojimu.

Šalia nurodytųjų semantinių ir stilistinių faktorių padalyvio vertimui į anglų kalbą turi įtakos taip pat ir padalyviu išreikšto veiksmo veikėjo bendra semantinė charakteristika bei jo reiškimo būdai. Aplinkybinio padalyvio veikėjas gali būti:

a) konkretus, — išreikštas naudininku (dativus absolutus konstrukcija); numanomas, dažniausiai kuriuo nors būdu išreikštas kitoje sakinio dalyje; grupinis, į kurį įeina ir pagrindinio veiksmo veikėjas;

b) neapibrėžtas, abstraktus, dažniausiai beasmeniuose sakiniuose.

Aprašant padalyvinių konstrukcijų atitikmenis anglų kalboje, išeities tašku patogiausia imti padalyvio santykinės gramatinės reikšmes.

Esamojo laiko padalyvinių konstrukcijų, reiškiančių laiko aplinkybę, vertimas į anglų kalbą. Šios padalyvinės grupės anglų kalboje gali būti perteikiamos keturių tipų konstrukcijomis: 1. Salutiniais sakiniais, prijungiamais prie pagrindinio sakinio jungtukais *while, as, when, before*. 2. Prielinksninėmis daiktavardžio konstrukcijomis. 3. Gerundijaus konstrukcijomis. 4. Esamojo laiko dalyvio (Participle I) konstrukcijomis. Šių vertimo galimybių pasirinkimas priklauso, kaip jau minėta aukščiau, nuo semantinio laiko aplinkybės turinio, leksinės padalyvio reikšmės, funkcinio stiliaus ir bendros padalyvio veikėjo semantinės charakteristikos.

² Л. С. Бархударов, Процесс перевода с лингвистической точки зрения, „МППИИЯ. Конференция по вопросам теории и методики преподавания перевода. Тезисы докладов“, М., 1964, p. 8.

Padalyvinės konstrukcijos, reiškiančios grynąją laiko aplinkybę ir ypač pabrėžiančios antrinio veiksmo procesą, kurio metu vyksta arba įvyksta pagrindinis veiksmas, verčiamos šalutiniais laiko aplinkybės sakiniais su jungtuku *while*³. Padalyvio veikėjas šiuo atveju yra konkretus, išreikštas arba aiškiai numanomas. Šis vertimo būdas dažniausiai pasitaiko grožinėje literatūroje.

Visa tai buvo jau seniai prirengta senelės, dar Antanukui miegant (Kr. 14). *She had prepared his breakfast long before, while he was still asleep* (Kr, 47).

Grynosios laiko aplinkybės, išreikštos esamojo laiko padalyvine grupe, gali būti verčiamos taip pat ir šalutiniais sakiniais su jungtukais *as* ir *when*. Šalutiniai sakiniai, prijungiami jungtuku *as*, išreiškia laipsnišką veiksmo vystymąsi⁴, šalutiniai sakiniai su jungtuku *when* daugiau apibendrina, konstatuoja veiksmą.

Lipant laiptais, ji nusprendė, kad... (M. 146)⁵. *She decided, as they mounted the stairs, she...* (M. 123).

Visa tai atsiminęs, Antanukas nusigąsta ir pasižada, potėrius kalbant, nebesidairyti (Kr. 13). *Now, as he recalled that night, Antanukas shuddered and resolved not to look around when he said his prayers* (Kr. 47).

Sudėtingos semantikos aplinkybės, kuriose išsiskiria laiko ir priešasties reikšmės, į anglų kalbą verčiamos šalutiniais sakiniais su jungtukais *as* ir *when*⁶. Šalutiniai sakiniai su jungtuku *as* šia reikšme dažniau vartojami moksliniame stiliuje.

Pakitimas darosi labiau pastebimas, didėjant greičiui (E. 215). *The changes become more distinct as the speed increases* (E. 201).

³ Apie veiksmoždžio gramatinių laikų vartojimą šio tipo sakiniuose žr. K. H. Качалова, E. E. Израилевич, Практическая грамматика английского языка, М., 1959, p. 157.

⁴ žr. В. Л. Каушанская и др., Грамматика английского языка, Л., 1963, p. 291.

⁵ Kadangi vertimai iš lietuvių kalbos į anglų kalbą yra labai negausūs, analizuojant padalyvinių grupių atitikmenis anglų kalboje, teko remtis ne vien tik jais, bet ir vertimais iš anglų kalbos į lietuvių kalbą. Kur įmanoma, pavyzdžiai iš abiejų krypčių vertimų pateikiami vienas šalia kito.

⁶ Л. В. Карпова, Сложноподчиненные предложения с союзами *as, when* в современном английском языке, автореферат канд. дисс., Л., 1968.

Jo veidas net pamėlo iř susijaudi- *He went blue in the face with ex-*
nimo pasakojant (Br. 228). *citement when he remem-*
bered it (Br. 214).

Padalyvinės konstrukcijos, reiřkiančios sakinyje sudėtingas laiko ir sąlygos, laiko, sąlygos ir prieřasties aplinkybes, į anglų kalbą verčiamos řalutiniais sakiniais su jungtuku *when*⁷. Labai dažnai šiuo atveju padalyvio veikėjas yra abstraktus.

O laimę turint ir grybauti *And when a man has good*
gera, kalba žmonės (Kr. 68). *luck, he can grow rich just by*
picking mushrooms, or so they say
(Kr. 14).

Prielinksninės padalyvinės konstrukcijos su prielinksniais *prieř, iki*, reiřkiančios řalutinį veiksma, kuriam dar neįvykus, vyksta pagrindinis veiksmas, į anglų kalbą verčiamos řalutiniais sakiniais su jungtukais *before, until*.

Jinai buvo Aleko sužadėtinė, *Marcia was Alec's fiancée befo-*
prieř jam prarandant at- *re he lost his memory*
mintį (S. 147). *(S. 126).*

Iki atvykstant į Londoną, *Until she came to Lon-*
ji niekada nebuvo mačiusi juo- *don she'd never seen a black*
dojo tarakono (M. 84). *beetle* (M. 76).

Antras pagal dažnumą būdas perteikti anglų kalboje esamojo laiko padalyvines konstrukcijas, reiřkiančias laiko aplinkybę, — prielinksniniai daiktavardžio junginiai. Jis randamas įvairiuose tekstuose, bet charakteringesnis formaliam moksliniam ir publicistiniam stiliui. Pats padalyvis šiuo atveju perteikiamas trimis būdais:

1. Daiktavardžiu (dažniausiai veiksmažodiniu), pavyzdžiui, *mokslui toliau besivystant* — *in the further development of science; jam nesant* — *in his absence; bekovojant dėl tų sprendimų* — *in the struggle for these solutions, etc.*

2. Pati bendriausia padalyvio leksinė reikšmė anglų kalboje perteikiama prielinksniu. Tokį vertimą sąlygoja leksinė padalyvio reikšmė, todėl šitaip verčiamus padalyvius būtina nurodyti lietuvių—anglų kalbų žodynuose. Pavyzdžiui, *artėjant šienapiūtei* — *near haymaking; baigiantis deřimtai* —

⁷ Л. В. Карпова, автореферат канд. дисс.

near ten: jėga kinta, kintant atstumui — the force varies with the distance, etc.

Siuo būdu labai dažnai verčiamos konstrukcijos su padalyviu *esant*:

Ar Lorenso transformacija teisinga, galima patikrinti, tik esant labai dideliems greičiams (E. 216).
Only with very great velocities can the validity of the Lorentz transformation be tested (E. 201).

3. Pats padalyvis angliškame daiktavardiniame junginyje gali neturėti jokio konkretaus atitikmens, — jo reikšmė anglų kalbos tekste yra savaimė suprantama. Šitaip vertimo procese tarytum „išnyksta“ tokios semantikos padalyviai: *valgant, geriant, žiūrint, aidint, tariant, skaičiuojant* ir pan.:

vaikams begeriant arbatą — at the children's tea
pro mikroskopą žiūrint — under a microscope
skaičiuojant dešimt — at ten.

Nors anglų kalboje beasmenės veiksmažodžio formos, ypač Participle I ir gerundijaus konstrukcijos, pagal savo turinį ir funkcijas turėtų geriausiai atitikti padalyvines konstrukcijas, tačiau šitaip padalyvis į anglų kalbą verčiamas retai. Dažniausiai padalyvio vertimas Participle I ir gerundijumi randamas tais atvejais, kai jo veikėjas abstraktus.

Ypač didelių laimėjimų, statant socialistinę ir komunistinę, pasiekė Tarybų Sąjunga (Bratislavos pareiškimas).
The Soviet Union achieved particularly major successes in building Socialism and Communism (The Bratislava Statement).

Sėdint vakare prie židinio, pro dūmtraukį būdavo matyti žvaigždės (M. 84).
Sitting in the fireplace of a evening you could see the stars through the chimney (M. 75).

Dativus absolutus konstrukcijos, reiškiančios palydinčiąsias aplinkybes, gali būti verčiamos The Absolute Participial Construction.

Alpdamas iš skausmo, strėlei brūkšintį metalinius turėklų virbus, jis bėgte nubėgo... (A. 9).
In a tumult of pain, the arrow battering the steel balusters, he threw himself down... (U. 10).

Retą dalyvinių konstrukcijų vartojimą anglų kalbos moksliniuose tekstuose E. S. Blindus⁸ aiškina siekimu sudaryti kiek galint logiškesnę sakinio struktūrą. The Absolute Participial Construction sakinio pradžioje gali turėti trijų aplinkybių reikšmę — laiko, priežasties ir sąlygos, todėl ji suvokiama tik baigus skaityti visą sakinį. Šiuo atžvilgiu šalutinis sakinytis prepozicijoje daug racionalesnė priemonė aplinkybinėms reikšmėms perteikti, nes jungtukas iš karto nurodo jo sintaksinę reikšmę. E. S. Blindus pateikti statistiniai duomenys paneigia I. R. Galperino teiginį, kad angliškuose moksliniuose tekstuose svarbų vaidmenį vaidina dalyvinės konstrukcijos⁹.

Būtojo laiko padalyvio, einančio sakinyje laiko aplinkybe, vertimas į anglų kalbą. Šias padalyvines grupes anglų kalboje atitinka trijų tipų konstrukcijos: 1. Šalutiniai sakiniai, prijungiami jungtukais *when, as (just as, as soon as), after, before, till (until), since, now that*, etc. 2. Daiktavardinės-prielinksninės konstrukcijos. 3. Gerundijus.

Šalutiniais sakiniais su jungtuku *when* verčiamos būtojo laiko padalyvinės konstrukcijos, einančios sakinyje grynąja laiko aplinkybe arba sudėtine laiko ir sąlygos, laiko, sąlygos ir priežasties aplinkybe (plg. panašų esamojo laiko padalyvinių aplinkybių vertimą). Padalyviu išreikšto veiksmo pirmalaikiškumas pagrindinio veiksmo atžvilgiu anglų kalboje reiškiamas Indefinite grupės laikais, kai veiksmožodis turi leksinę įvykio veiksmo reikšmę (terminative verb) ir Perfect grupės laikais, kai veiksmožodis turi ne-terminatyvinę leksinę reikšmę arba kai šalutinio veiksmo pirmalaikiškumas yra ypač pabrėžiamas¹⁰.

<i>Pasirodžius sūnui, tėvas į ją pažvelgė ir nusišypsojo</i> (Dr. 25).	<i>And his father glanced up smiling when he came in</i> (Dr. 23).
<i>Rojų, išgėrus daugiau kaip aštucnis bokalus, anot Carlzo, apimdavo dūkas</i> (Br. 224).	<i>Roy seemed to become, as Charles said, all Id when he'd had one over the eighth</i> (Br. 210).

Šalutiniais sakiniais su jungtuku *as* verčiamos padalyvinės konstrukcijos, turinčios grynosios laiko aplinkybės arba sudėtinės laiko ir priežasties

⁸ E. S. Блиндус, Эквиваленты придаточных предложений в американском научно-техническом тексте, „Вопросы информатики и перевода“, Новосибирск, 1969, p. 49–56; E. S. Блиндус, Эквиваленты придаточных предложений в английском научно-техническом тексте, *ten pat*, p. 36–49.

⁹ И. Р. Гальперин, Очерки по стилистике английского языка, М., 1958, p. 425.

¹⁰ В. Л. Каушанская, *min. veik.*, p. 101.

aplinkybės reikšmę, kai šalutinis veiksmas laiko atžvilgiu vyksta beveik kartu su pagrindiniu veiksmu. Dėl to šiuose sakiniuose vartojami tik Indefinite grupės laikai.

Vos man įėjus į parką, atsitiko siaubingas dalykas (S. 162). *Then something terrible happened just as I got in the park* (S. 139).

Bet, pažvelgus į jį, man kvapą užgniaužė (Br. 172). *But I caught my breath as I looked at it* (Br. 172).

Šalutiniais sakiniais su jungtuku *after* verčiamos padalyvinės gryniosios laiko aplinkybės, kai laiko tarpas tarp pagrindinio ir šalutinio veiksmy yra siek tiek ilgesnis, ir šalutinio veiksmo pirmalaikiškumas ypač pabrėžiamas¹¹.

Pasakius, kad turiu su kažkuo pasimatyti, man neliko nieko kito, kaip tik išnykti (S. 95). *After I'd told her, I had to meet somebody I didn't have any goddam choice except to leave* (S. 81).

Šalutiniais sakiniais su jungtukais *before, till, until*, verčiamos neigiamos padalyvinės konstrukcijos:

man nespėjus atsakyti — *before I had the chance to answer*

vaidinimui nepasibaigus — *until the performance was finished.*

Daiktavardinėse konstrukcijose lietuvių kalbos būtojo laiko padalyvį gali atitikti:

1. Daiktavardis. Veiksmo pirmalaikiškumo prasmė perteikiama prielinksniais *after, on, upon, since* arba suprantama iš viso konteksto. Toks vertimo būdas charakteringas moksliniam ir publicistiniam stiliui, pavyzdžiui:

Sutriuškinus fašizmą ir atėjus į valdžią darbininkų klasei — *since the rout of fascism and the advent to power of the working class; saulei nusileidus* — *after sunset; atidžiai išnagrinėjus jų gerąsias ypatybes ir ydas* — *after a careful consideration of the faults and merits of each, etc.*

Būtojo laiko padalyvį, kurio veikėjas yra abstraktus, verčiant daiktavardžiu (taip pat ir gerundijumi, žr. p. 10), pastarasis dažnai tampa viso sakinio veiksmiu:

¹¹ В. Л. Каушанская, *min. veik. p.*, 101.

Palietus pirštu metalinį stiebą, jie prisilies vienas prie kito (E. 96). *A touch of finger on the metal rod will bring them together* (E. 72).

2. Prielinksnis arbarieveiksmis: *pasibaigus pertraukai* — *after a pause*; *praėjus kuriam laikui* — *after some time*; *praslinkus penkeriems metams* — *five years later (after), in five years*; *įpusėjus* — *half-way*, etc.

3. Padalyvis angliškame daiktavardiniame junginyje neturi išreikšto atitikmens: jo reikšmė suprantama iš konteksto, pavyzdžiui, *pavalgius pietus* — *after dinner*; *išgirdus tokią naujieną* — *at the news*; *atėjus paskutiniam šių obligacijų išpirkimo terminui* — *in the final payment*, etc.

Toliau pagal dažnumą seka būtojo laiko padalyvio vertimas gerundijumi su prielinksniais *on*, *after*, *at*, arba gerundijumi veiksnio funkcijoje.

Praėjus jai pro prizmę, pasirodo visos spalvos (E. 123). *After passing through a prism it shows all the colors* (E. 101).

Perpiovus magnetą, atsiranda du nauji poliai (E. 109). *Cutting a magnet causes two new poles to appear on the new ends* (E. 85).

Kitomis aplinkybėmis funkcijomis padalyvis yra vartojamas žymiai rečiau.

Padalyvinių grupių, einančių sakinyje būdo aplinkybe, vertimas į anglų kalbą. Šios padalyvinės grupės verčiamos dviejų tipų konstrukcijomis:

1. Prielinksninėmis daiktavardžio konstrukcijomis, dažniausiai su prielinksniais *by*, *by means of*.

Beieškant atsakymo į šiuos klausimus, prieita naujų fizikos idėjų (E. 269). *By the search for an answer to these questions new ideas have been introduced into physics* (E. 259).

Dujas galima suskystinti, mažinant jų temperatūrą (E. 87). *A gas can be liquified by means of a decrease of temperature* (E. 63).

Kaip ir laiko aplinkybės atveju, verčiant padalyvinę būdo aplinkybę prielinksnine daiktavardžio grupe, padalyvis gali neturėti konkretaus atitikmens anglų kalboje, bet jo reikšmė aiški iš konteksto.

Bet ar galima aprašyti visus fizinius reiškinius, pasinaudojant vien tik šios rūšies jėgomis? (E. 83). *But is it possible to describe all physical phenomena by forces of this kind alone (E. 57).*

2. Gerundijumi: teigiamo padalyvio atveju — su prielinksniu *by*, neigiamo — su prielinksniu *without*.

Žengti į priekį socializmo ir komunizmo keliu galima, tik griežtai ir nuosekliai vadovaujantis bendrais socialistinės visuomenės kūrimo dėsningumais (Bratislavos pareiškimas). *It is possible to advance along the road of Socialism and Communism only by strictly and consistently guided by the general laws of construction of Socialist society (The Bratislava Statement).*

Bet vis dėlto sunku buvo išeiti iš kambario nieko nepasakius jam (M. 78). *...and she couldn't go out of the room without saying something to him (M. 72).*

Kaip matyti iš pavyzdžių, esamojo ir būtojo laiko padalyviai būdo aplinkybės funkcijoje į anglų kalbą verčiami vienodai. Pirmiausia, šalutinio veiksmo vienalaikiškumas arba pirmalaikiškumas pagrindinio veiksmo atžvilgiu gali būti perteikiamas veiksmažodinio daiktavardžio arba gerundijaus leksine veiksmo reikšme. Antra, šis padalyvio formų priešpastatymas tekste gali būti neaktualus ir jį perteikti į anglų kalbą nėra būtina.

Tai, kad padalyvinės būdo aplinkybės neverčiamos į anglų kalbą šalutiniais sakiniais, priklauso nuo to, kad jų veikėjas paprastai yra neapibrėžtas, ir jos dažniausiai vartojamos beasmeniniuose sakiniuose.

Padalyvinės sąlygos aplinkybės į anglų kalbą verčiamos:

1. Šalutiniais sąlygos aplinkybės sakiniais.

Tačiau man atrodo, kad kartą pasirinkus tam tikrą kelią, nepaprastai sunku iš jo pasukti (Br. 194). *But I can't help feeling that once one's chosen a certain track there's remarkably little opportunity of changing it (Br. 184).*

2. Prielinksninėmis daiktavardžio konstrukcijomis.

Laikantis tos paprastos teorijos, visi čia minėtieji faktai atrodo suprantami (E. 100). *In the light of this simple theory the facts mentioned here seem comprehensible* (E. 76).

Priežasties aplinkybę reiškiančios padalyvinės konstrukcijos į anglų kalbą verčiamos:

1. Dalyvinėmis (Participle I) konstrukcijomis.

Praeitą naktį buvau blogai miegojęs, ir, sočiai pavalgius, pradėjo imti malonus snaudulus (Br. 22). *I had'tn slept well the night before and, having eaten a heavy lunch, was agreeably drowsy* (Br. 33).

2. Priežasties aplinkybės šalutiniais sakiniais.

Zinoma, turint tokią išvaizdą, balsas nieko negadina (S. 132). *She got away with it because she was so damn good-looking* (S. 111).

3. Prielinksninėmis daiktavardžio konstrukcijomis.

Mamai pasiūlius, buvau į juos įstojęs (A. 238). *At my mother's suggestion I once enrolled* (U. 199).

Padalyvinių konstrukcijų, einančių sakinyje įvairiomis aplinkybėmis, vertimas į anglų kalbą būtų ne visiškai aprašytas, nepamėnėjus kai kurių labai dažnai vartojamų žodžių, turinčių esamojo ar būtojo laiko, teigiamo ar neigiamo padalyvio formą, tačiau dabartinėje lietuvių kalboje traktuotinių ne kaip atitinkamų veiksmažodžių padalyvinė gramatinė forma, bet kaip atskiri leksiniai vienetai. Tokių sustabarėjusių padalyvio formų leksikalizacijos laipsnis nevienodas. Vieni iš jų yra visiškai leksikalizavęsi ir perėję įrieveiksmio ar prielinksnio klasę, kitų leksinė gramatinė prigimtis nėra visiškai aiški ir gryna. Tačiau ir vieni, ir kiti lietuvių—anglų kalbų žodyne pateikiami atskirais straipsniais, pavyzdžiui, *bematant, nedelsiant — instantly, immediately; bežiūrint — visibly; kaip reikiant — really, very well, properly; nelyginant — like; išskyrus — except, except (for), save, all but. everything but; sprendžiant iš — judging from, to judge from, from; sprendžiant iš visko — to all appearance; sprendžiant iš pažiūros — by the look of it; palyginus — compared to, in comparison with, by, in relation*

to; žiūrint (prasme „priklausomai nuo“)— according to; įskaitant — including, right down to, with; pradedant... baigiant — from... to, beginning with, running from... to; neskaitant — not to mention, nekalbant — except, apart from, to say nothing of; nepaisant — in spite of, even though, for all; atsižvelgiant — owing to, considering; norint — verčiamas bendratimi su dalelyte to, rečiau šalutiniais sąlygos sakiniais ir t. t.

Išnagrinėję aplinkybinių padalyvio grupių vertimą į anglų kalbą priklausomai nuo aplinkybių semantinio turinio, susumuosime tas priemones, kuriomis yra perteikiamos kitos straipsnio pradžioje minėtos padalyvio leksinės ir gramatinės reikšmės, taip pat glaustai nurodysime, koku būdu padalyvinių grupių vertimą sąlygoja funkciniai stiliai ir bendra padalyvio veikėjo semantinė charakteristika.

1. Padalyvio šalutinio (antrinio) veiksmo reikšmė sąlygoja jo vertimą šalutiniais sakiniais, prielinksninėmis daiktavardžio konstrukcijomis, dalyvinėmis arba gerundijaus konstrukcijomis, t. y. tokiomis priemonėmis, kuriomis anglų kalboje perteikiamas šalutinis veiksmas. Padalyvines grupes versti į anglų kalbą savarankišku sakiniu būtų ne visiškai tikslu.

2. Vienalaikio-ankstyvesniojo veiksmo reikšmė pagrindinio veiksmo atžvilgiu anglų kalboje perteikiama įvairiomis priemonėmis: šalutiniuose sakinuose — veiksmožodžio laikais, veiksmožodžio leksine veiklo charakteristika, prielinksninėse daiktavardžio ir gerundijaus konstrukcijose — prielinksniais, veiksmožodinio daiktavardžio ar gerundijaus leksine veiklo charakteristika, kontekstu, dalyvinėse konstrukcijose — tomis pačiomis priemonėmis arba gramatine dalyvio forma. Kartais, pavyzdžiui, būdo aplinkybės atveju, veiksmo pirmalaikiškumo-vienalaikiškumo reikšmė kontekste tampa nebeaktuali, ir ją perteikti į anglų kalbą nėra būtina.

3. Tam tikros semantikos padalyvių leksinė reikšmė yra tapusi svarbiausiu jų semantinio turinio elementu, ir tik ji viena apsprendžia padalyvio vertimą į anglų kalbą. Pirmiausia tai sustabarėjusios leksikalizuotos padalyvio formos, taip pat ir padalyviai, kurie verčiami prielinksniais, ir padalyviai, kurie angliškuose tekstuose neturi konkrečių atitikmenų, — jų reikšmė yra savaime suprantama.

4. Abstraktaus veikėjo atveju padalyvinės grupės dažniau yra verčiamos dalyvinėmis arba gerundijaus konstrukcijomis. Šalutiniais sakiniais verčiamos daugiausia tokios padalyvinės konstrukcijos, kurių veikėjas yra konkretus, išreikštas arba aiškiai numanomas.

5. Grožinėje literatūroje vyraujantis padalyvinių grupių vertimo būdas — šalutiniai aplinkybių sakiniai, moksliniame bei publicistiniame sti-

liuje — daiktavardinės arba gerundijaus konstrukcijos šalutiniai sakiniai su jungtuku *as*, reiškiant laiko ir priežasties santykius.

Atlikta analizė rodo, kad lietuvių kalbos padalyvinės grupės verčiamos į anglų kalbą labai įvairiai, padedant panašiomis leksinėmis ir gramatinėmis priemonėmis, baigiant tokiomis leksinėmis priemonėmis, kuriose netgi visai nėra tam tikros semantikos padalyvių atitikmenų. Tokie skirtingi padalyvio perteikimo būdai į anglų kalbą atspindi abiejų kalbinių sistemų skirtingumą ir turėtų būti gairėmis ne tik vertimo praktikoje, bet ir pedagoginiame darbe.

CITUOTA LITERATORA IR SANTRUMPOS

1. D. Ž. Apdaiakas, *Kentauras*, Vilnius, 1967. — (A.)
2. J. Updike, *The Centaur*, New York, 1960.— (U.)
3. D. Ž. Breinas, *Kelias į viršūnes*, Vilnius, 1962. — (Br.)
4. J. Braine, *Room at the Top*, Moscow, 1961.— (Br.)
5. A. Einšteinas, *Fizikos evoliucija*, Vilnius, 1959. — (E.)
6. A. Einstein, *The Evolution of Physics*, New York, 1954. — (E.)
7. V. Krėvė, *Siaudinėj pastogėj*, Kaunas, 1940. — (Kr.)
8. V. Krėvė, *The Herdsman and the Linden Tree*, Manyland Books, N. Y., 1964. — (Kr.)
9. K. Mansfield, *Puodelis arbatos*, Vilnius, 1962. — (M.)
10. K. Mansfield, *Selected Stories*, Moscow, 1959. — (M.)
11. D. Ž. Selindžeris, *Rugiuose prie bedugnės*, Vilnius, 1966.— (S.)
12. J. Salinger, *The Catcher in the Rye*, Moscow, 1967. — (S.)
13. Bratislavos pareiškimas, „Tiesa“, 1968 rugpiūčio 4 d.
14. The Bratislava Statement, „Morning Star“, August 5, 1968.

Vilniaus Valstybinis V. Kapsuko universitetas
Anglų filologijos katedra

Įteikta
1970 m. rugsėjo mėn.

TRANSLATION OF LITHUANIAN ADVERBIAL PARTICIPLE INTO ENGLISH

Summary

D. TEKORIENĖ

The Lithuanian Adverbial Participle can be rendered into English by four main lexicogrammatical constructions: adverbial subordinate clauses, nominal prepositional phrases, gerundial constructions and participial constructions. The use of one or another means of translation is determined by the following factors:

1. The lexical and the grammatical meanings of the adverbial participle.
2. The general meaning of its agent.
3. The functional style of the text in which the adverbial participle occurs.